

ПАРАДАК СЛОЎ – пэўная паслядоўнасць кампанентаў сказа, якая стварае сэнсавае, сінтаксічнае і стылістычнае адзінства.

Парадак слоў можа быць:

прамым, г. зн. звычайным, тыповым для пэўнага сказа (у двухсастаўным намінацыйным сказе дзейнік знаходзіцца перад выказнікам, прамое дапаўненне – пасля выказніка, дапасаванае азначэнне – перад паяснёным словам, недапасаванае – пасля яго, акалічнасці спосабу дзеяння, меры і ступені – перад выказнікам або ў пачатку сказа, іншыя акалічнасці – у любой пазіцыі): *Той асенні дзень быў цёплы і пахмурны. Лісце ляжала пад нагамі тоўстым стракатым дываном* (У. Караткевіч);

адваротным (або *інверсійным*), г.зн. з парушэннем тыповага размяшчэння членаў сказа: *Старадаўні звычай наважаем: Хлебам-соллю госця сустракаем...* (А. Пысін); *Незвычайны чалавек Косця, незвычайныя ў яго рукі* (А. Варановіч);

Асноўныя функцыі парадку слоў:

камунікатыўная (з’яўляецца адным з асноўных граматычных сродкаў актуальнага члянення сказа);

сінтаксічная (дазваляе адрозніць члены сказа, тыпы сказа): *Сонечная рانیца* (аднасастаўны сказ); *Раніца сонечная* (двухсастаўны сказ); *Прайсці на кладцы – няцяжка* (двухсастаўны сказ); *Няцяжка прайсці на кладцы* (аднасастаўны безасабовы сказ) і інш.;

стылістычная (дазваляе акцэнтаваць увагу на пэўным кампаненце сказа з мэтай ўзмацнення экспрэсіўнасці выказвання).

Інверсія (лац. *inversio* ‘перастаноўка’) – мэтазгоднае змяненне прамога парадку слоў у сказе. Інверсія як стылістычная фігура ўзмацняе выразнасць выказвання, актуалізуе той або іншы кампанент сказа. Інверсійны парадак слоў у паэтычных творах выкарыстоўваецца не толькі для метафізічнай выразнасці, але і для рытмамелодыкі: *Як там, у космасе, / Не ведаю, / Тут, / Нематы глухой каля, / Здаецца цеснай і няветлаю, / Маленькай – без цябе – / Зямля* (П. Барадулін); *Як глуха тут перапляліся / Палын, румянкi, медуница, / Крапіва, падбярэза, сарса, / Шчавель, трыпутнік і мятліца, / Разбітых дотаў арматура, / Калючы сэрца, зілое колле, / Жыццё і смерць, зацішша, бура – / На заміраваным полі!* (М. Танк).

Словы, размешчаныя ў нетыповым для іх месцы, набываюць дадатковую семантычную і эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку. Акрамя таго, пры інверсіі значна ўзмацняецца фразавы націск – выдзяленне шляхам ўзмацнення голасу асноўнага слова ў сінтаксічнай адзінцы: *Розныя бываюць вятры. І рознае прыносяць, і рознае адмятаюць* (В. Зуёнак).

М.С.Ржавуцкая